

78. § (1) Rendeletben a honvédelmi munkakötelezettség körében kötött munkaerő-gazdálkodás vezethető be. Elrendelhető, hogy munkaviszonyt csak a kijelölt szerv közvetítésével lehet létesíteni.

(2) Az élet- és vagyonmentés érdekében elrendelhető a mentésre alkalmas bármely jármű, műszaki és földmunkagép igénybevétele. A lakosság védelmének biztosítása érdekében életvédelmi létesítmények, óvóhelyek kialakítása, építése rendelhető el.

(3) Halasztást nem tűrő esetben az igénybevételt határozattal elrendelheti a megyei védelmi bizottság elnöke, a polgármester vagy az illetékes katonai szervezet parancsnoka.

(4) Honvédelmi érdekből a már előírt szolgáltatásokon felül elrendelhető:

a) üzemi szolgáltatások teljesítése, ezen belül különösen termelő-, szállító-, forgalmazó- és ellátó tevékenység végzése, ha ezeket a szolgáltatásra kötelezett a rendes gazdasági tevékenysége során folytatja,

b) az üzemi szolgáltatások mellőzése, megszüntetése,

c) az ingó dolog használatra, hasznosításra való átengedése,

d) gazdasági szakértői szervezetek közreműködése a szolgáltatásra kötelezettek tevékenységének szakszerű irányításában.

(5) A lakosság alapvető élelmiszerral, ruházati és iparcikkokkal, valamint egyéb közszükségleti cikkekkel történő ellátása érdekében rendeleti úton jegy- vagy utalványrendszer vezethető be.” [Hvt. 76-78. §]

A megelőző védelmi helyzet bevezetésével összefüggő rendszabályok és intézkedések csoportját a 79. § a-q) pontjaiban helyezte el a törvény. Ebből a csoportból a következő gazdaságfelkészítést és -mozgósítást elősegítő intézkedéseket lehet elrendelni:

„79. § b) az ország védelme szempontjából fontos termékek, energiahordozók, fogyasztási cikkek készletezése, forgalmuk szabályozása, illetve korlátozása;

79. § g) az ország védelme, a honvédelem szempontjából fontos, kritikus infrastruktúra védelmére a Honvédség, a rendvédelmi szervek erői és eszközei kirendelése;

79. § i) speciális tartalékok képzése, az importból történő beszerzések felgyorsítása, export-korlátozás, kereskedelmi kvóták bevezetése, a közbeszerzési eljárás felfüggesztése;

79. § q) az internet-, levél-, csomag- és postaforgalom fokozott ellenőrzése.” [Hvt. 79. § b), g), i), q) pont

5. A GAZDASÁGMOZGÓSÍTÁS TERVEZÉSE

5.1. A Számítási Év tervezés

Az SzÉ terv a Varsói Szerződés tagállamaiban – így Magyarországon is – a gazdaságmozgósítás alapvető tervezési dokumentuma volt.

A már idézett „kék könyv”¹⁸⁶ megfogalmazása szerint: „A számítási év terve a népgazdaság anyagi és személyi erőforrásai, lehetőségei maximális igénybevételével mérlegszerűen előirányozza a fegyveres szervek haditechnikai és hadfelszerelési cikkekkel, valamint egyéb anyagi eszközökkel való ellátását, a polgári lakosság védelméhez és ellátásához, a népgazdaság működéséhez, továbbá a nemzetközi kötelezettségek teljesítéséhez szükséges eszközöket.” [I.2.1. pont, 16. o.]

A SzÉ tervet ötévenként – a népgazdaság középtávú terveivel egyidejűleg – dolgozták ki. Az SzÉ terv mutatóit az ötéves tervidőszak első évére – ez a „számítási év” – vonatkozóan kellett meghatározni. *A tervezés módszertanát Magyarországon az OT Tervezési Előírásban szabályozta.*

¹⁸⁶ A népgazdaság háborúra történő felkészítésének és mozgósításának alapelvei. A HB 7/368/1986. sz. hat. melléklete. OT – HM kiadvány, 1986.

Az SzÉ tervben kiemelten tervezésre kerültek:

- a és hadfelszerelési termelési kapacitások átállítása, a termelés felfuttatása;
- a haditechnikai és hadfelszerelési termékek termelése és javítása;
- a kiemelt polgári termékek termelése;
- a legfontosabb építési, beruházási feladatok;
- a mezőgazdasági termények és termékek termelése és felvásárlása;
- a polgári lakosság szervezett ellátása keretébe tartozó termékek elosztása;
- az egészségügy előirányzatai, az egészségügy személyi, anyagi, technikai ellátása;
- a fegyveres szervek, a népgazdaság szállítási, hírközlési igényeinek kielégítése;
- a Varsói Szerződés tagállamaival szemben fennálló kötelezettségeink teljesítése. {[6]

14. o.}

Az 1986. évi SzÉ tervezést a következő induló adatok határozták meg:

- A HB gazdaságmozgósítási felkészülésre vonatkozó határozatai;
- a fegyveres erők és testületek igényei;
- a népgazdaság termelőerőinek, tartalékainak 1985. évi helyzete;
- a gazdaságmozgósítás megalapozását szolgáló ráfordítások hatásai;
- a Varsói Szerződésben résztvevő országokkal előzetesen egyeztetett kétoldalú szállítások adatai.¹⁸⁷

Az 1986. évi SzÉ terv számszaki anyagából¹⁸⁸ a dokumentum – a gazdaságmozgósítást közvetlenül jellemző – alábbi táblázatait érdemes kiemelni:

2.1.2. Fontosabb polgári termékek forrása és felhasználása

(89 termékcsoport 1985. NG terv és az 1986. SzÉ terv 'Termelés', 'Import', 'Belföldi felhasználás' és 'Export' adata)

2.2.2. Óvóhelyépítési igény az üzemi dolgozók részére

(150/300/450/600 fős építendő objektumok száma megyénként)

2.3.2. Mezőgazdasági termékek termelése és felvásárlása

(19 tétel növénytermelési, élőállat, illetve állati termék termelési és felvásárlási terv adata, összehasonlítva az 1985. évi terv termelési adataival)

2.4.2. A közlekedés összesített személy- és áruszállítási teljesítményei

(A közlekedési alágazatok személy- és teherszállítási teljesítményei, összehasonlítva az 1985. évi terv hasonló adataival)

2.4.3. Kiemelten fontos közúti és vasúti szállítások

(Pl. a fegyveres erők által külön bejelentett, a mentési munkákhoz szükséges kórházi felszerelés, a kitelepítéssel vagy a hadigazdasági termeléssel kapcsolatos GM-1-10. napi¹⁸⁹ szállítási igények)

2.4.4. Közlekedési eszközök állományi és igénybevételi terve

(Közlekedési és egyéb eszközök állományának 1985. évi záró adata és az ebből a fegyveres szerveknek átadandó mennyiség)

2.5.2. A lakosság ellátása alapvető fontosságú termékekből

(32 termékfajta termelési 1986. SzÉ terv adata, összehasonlítva az 1985. évi terv adatával)

¹⁸⁷ Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Tárgy: A népgazdaság 1986. számítási év terve. OT-005836/IV/1986.

¹⁸⁸ Az előző lábjegyzetben jelzett dokumentum 1. sz. melléklete: A népgazdaság 1985. számítási év tervének előirányzatai

¹⁸⁹ A gazdaságmozgósítás elrendelését követő első 10 napi időszak jelölése

4.1. A Tartalékgazdálkodási Igazgatóság kezelésében lévő Stratégiai Tartalék és Minisztertanácsi Tartalék /1985. XII. 31-én/

(117 cikk mennyiség és érték adata készletenként)

4.2. Az Egészségügyi Minisztérium kezelésében lévő Állami Egészségügyi Tartalék készletek mennyisége és értéke (1985. dec. 31. állapot szerint)

(8 szakfelszerelés, illetve termékcsoport készlet adata)

4.3. Állami Céltartalék értéke kezelő szervenként és tartalékolási célonként (1985. december 31-i állapot)

(6 tartalék kezelő szerv céltartalék készleteinek értékadatai)

Az SzÉ tervet a minisztériumok, országos hatáskörű szervek, valamint a fővárosi és megyei tanácsszervek tervjavaslatai alapján az OT állította össze és terjesztette a HB elé jóváhagyásra. A jóváhagyott terv alapján az OT a tervező szervezetek „címzett terveket” adott ki.[6]

A népgazdaság egészére kiterjedő gazdaságmozgósítási tervezés az 1981. évi SzÉ terv készítésének időszakában kezdődött. (Ekkor vonták be első alkalommal a fővárosi és megyei tanácsszerveket is az SzÉ tervezésbe.) A fővárosi és megyei tanácsszervek az illetékességi területükre vonatkozóan az az alábbi háborús készütségi dokumentumokat dolgozták ki:

- A megyei tanács számítási év terve,
- A megyei tanács hadigazdasági terve,
- A megyei tanács operatív¹⁹⁰ hadigazdasági terve,
- A megyei tanács gm intézkedési tervrendszere.[17]

Az utolsó SzÉ terv az 1991-1995. időszakra lett előkészítve. Az OT még kiadta a tervezési előírást¹⁹¹, és elkészült a központi tervfejezetek kidolgozásával, de a tervezési folyamat befejezésére már nem került sor.

5.2. A nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezése

A rendszerváltás után az 1994-ben kiadott kormányhatározat¹⁹² szabályozta a gazdaságmozgósítási tervezés utódját. A határozat alapján ez a tervezés magában foglalta:

„- a felkészülési és a minősített időszakokban a nemzetgazdaságtól *igényelt erőforrás-szükséglet felmérését és kielégítési módjainak a követő tervezés módszerével való meghatározását* (minősített időszaki igénykielégítési tervek összeállítását), valamint

- az igények kielégítéséhez szükséges *költségvetési fedezet tervezését:*

= *minősített időszaki* költségvetési átcsoportosítási javaslatok elkészítését, illetve

= a védelmi felkészítés *folyó időszaki* egyszeri vagy folyamatos ráfordításainak költségvetési tervezését az éves költségvetési rend ütemezéséhez igazodva.” [1041/1994. (V. 31.) Korm. hat. 1. számú melléklet I. Alapfogalmak]

Az alapfogalmak között rögzítésre kerültek a minősített időszakok tervezésének egységes időtartamai: a veszélyhelyzet, a szükségállapot és a rendkívüli állapot (a háborús időszak) esetén: maximum 1 hónap, a rendkívüli állapotot megelőző, illetve követő veszélyeztetettség (fenyegetettség), illetve helyreállítási időszakban: maximum 6 hónap.

¹⁹⁰ „Az operatív hadigazdasági terv az adott időszak feladatait tartalmazza a csapások következtében kialakult helyzetben.”[17]

¹⁹¹ Tervezési előírás a népgazdaság 1991. számítási év tervének előkészítéséhez (OT-0328/IV/1989.)

¹⁹² 1041/1994. (V. 31.) Korm. határozat a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a tartalékolási tevékenység szabályozásáról

A csak elvek szintjén leírt tervezési módszertan alapját az előző években lefolytatott, a követelménytámasztó szervek minősített időszakai anyagi igényének részletes felmérése képezte, ami alapján a Kormány jóváhagyta¹⁹³ a nemzetgazdaság minősített időszakai teljesítőképességének értékelését, gyakorlatilag a nemzetgazdaság felkészítése tervdokumentumainak – a tényadatokon alapuló és a követő tervezés módszerével – előállított módját.

5.3. A lakosság minősített időszakai ellátásának tervezése

A polgári lakosság alapvető közszükségleti cikkekkel való ellátásának követelménye már az I. világháborús törvényekben is megvolt. A II. világháború idején már a lakosság szervezett ellátásáról, jegyrendszer¹⁹⁴ bevezetését is lehetővé tette jogszabály. Az 1986. évi SzÉ tervben már 32 alapvető fontosságú termékre megtervezték a lakosság háború idején való ellátását. Az 1976. évi honvédelmi törvény felhatalmazásával több jogszabálytervezet készült a lakosság különböző cikkekkel történő minősített időszakai ellátásáról (külön az élelmiszerekre és egyes közszükségleti cikkekre kiterjedő szervezett ellátás bevezetéséről, a lakosság gépjármű üzemanyaggal való ellátásának szabályozásáról, a dohányáruval történő szervezett ellátásról, egyes iparcikkek vásárlásának szabályozásáról, a ruházati cikkek vásárlásának szabályozásáról – lásd a 3. táblázatot)

A rendszerváltás után a védelmi igazgatás területi tervezőiből összeállt szakértői csoport korszerűsítette a lakosság ellátás termékjegyzékét, és az IKM irányításával 1995-ben kidolgozták a tervezés módszertani szabályait. A kiadott módszertan első kötete a béke időszakai tervezésre, a következő évben – már IKIM¹⁹⁵ fejléccel – elkészült második kötet a minősített időszakai szervezett ellátás bevezetésének időszakára vonatkozott.

A 113. Korm. rend. tervezési szabályokat tartalmazó 1. számú melléklete a lakosság minősített időszakai ellátásának évenkénti tervezését a gazdaságfelkészítési tervezés egyik fejezetének sorolta be, és a megyei tervező szerveket – a lakossági ellátás tervezésének vonatkozásában – úgy is, mint követelménytámasztó és úgy is, mint felelős teljesítő szerv minőségben nevesítette.

A lakosság rendkívüli ellátásának tervezéséhez használt kiemelt és kiegészítő fogyasztási cikkek jegyzékét és azok havi normatíváit a 4. táblázat mutatja.

---

¹⁹³ 3344/1993. Korm. határozat a nemzetgazdaság minősített időszakai teljesítőképességéről, a MH (fegyveres erők + rendvédelmi szervek) gm igényeinek kielégítéséről

¹⁹⁴ „jegyrendszer (1950–1951): a ~ korlátozza és szabályozza a lakosság egyéni fogyasztását. Bevezetését általában háború vagy más válsághelyzet indokolja, amikor a szűkösen rendelkezésre álló közszükségleti cikkeket csak meghatározott mennyiségben (= fejadag), a hatóság által kiadott utalvány ellenében lehet beszerezni. Elsődlegesen az alapvető élelmiszerek, bizonyos iparcikkek (pl. a ruházat) körére terjed ki. A ~ legfőbb célja, hogy ezekhez a termékekhez mindenki hozzájusson – ha nem is azonos mértékben: többre jogosultak pl. a vezetők, a nehéz fizikai munkát végzők, háború esetén a katonák. Magyaro.-on ~ t vezettek be a II. világháború alatt, amelyet 1949. szeptember 1-jén töröltek el.” [<http://hu.wikipedia.org/wiki/Jegyrendszer> — [Fogalmak Magyarország történetéhez: Jegyrendszer](#) – 1956-os Intézet (letöltve: 2014. 01. 27.)]

¹⁹⁵ Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium

Sorszám	Megnevezés	Normatíva 1 főre/1 óra
Kiemelt fogyasztási cikkek:		
01	Csontos nyershús és vágott baromfi	3 kg
02	Zsiradékok	2 kg
03	Liszt	2 kg
04	Cukor	2 kg
05	Kenyér	9 kg
06	Tej	11 l
07	Mosó- és mosogatószer	1 kg
08	Ivóvíz	120 l
Kiegészítő fogyasztási cikkek:		
09	Húskészítmények	1 kg
10	Étkezési tyúktojás	15 db
11	Főzelék- és ételkonzerv	1 kg
12	Húskonzerv	0,5 kg
13	Élesztő	0,25 kg
14	Étkezési só	0,25 kg
15	Petróleum	2 l
16	Szappan	0,08 kg
17	Gyertya	1 kg
18	Gyufa	4 doboz
19	Toalett- (WC-) papír	3 tekercs
20	Egészségügyi vatta	0,3 kg
21	Cigaretta	300 db

4. táblázat. Ellátási normatívák a kiemelt és a kiegészítő fogyasztási cikkekből [Forrás: 131. Korm. rend. 1. mell. 5a. számú táblázat] a követelménytámasztó szervek minősített időszakai többlet erőforrás-igény összesítését

5.4. A gazdaságfelkészítési tervezés

A 113. Korm. rend. a gazdaság védelmi felkészítésének érdekében kifejtett valamennyi tervezési tevékenységre egyetlen új fogalmat vezetett be – a gazdaságfelkészítési tervezést¹⁹⁶. A tervezés során elkészülő védelemgazdasági alapterv így már több tervezési tevékenység dokumentumát is tartalmazta:

- a) a nemzetgazdaság gazdaságmozgósítási helyzetben való működéséhez és az a) pont szerinti erőforrás-igény biztosításához szükséges ágazati és import igények felmérését,
- b) a lakosság gazdaságmozgósítási helyzeti ellátási szükségletét,
- c) az a)-c) pontok szerinti igények kielégítésére vonatkozó terveket,
- d) a gazdaságfelkészítés békeidőszaki egyszeri és folyamatos ráfordításainak költségvetési tervezését,
- e) a gazdaságmozgósítási helyzetben felmerült igények pénzügyi fedezetéhez szükséges költségvetési átcsoportosítások elkészítését,
- f) a nemzetgazdaság gazdaságmozgósítási teljesítőképességének ellenőrző vizsgálatát,
- g) a gazdaságfelkészítési szerződések és a gazdaságmozgósítási előszerződések, valamint az előkészített gazdaságmozgósítási szerződések jegyzékét,

¹⁹⁶ „e) gazdaságfelkészítési tervezés: a védelemgazdasági alapterv négyévenkénti elkészítési és évenkénti rendszeres felülvizsgálati folyamata;” [131. Korm. rend. 2. § e) pont]

h) a védelmi célú tartalékok összetételének, forrásának és minőségmegóvó cseréjének tervezését,

i) a kijelölt gazdálkodó szervezetek gazdaságmozgósítási feladatai végrehajtásához szükséges erőforrás-igény kielégítésének tervezését,

j) a statisztikai tényadatok gyűjtését a nemzetgazdaság békeidőszaki folyamatairól [131. Korm. rend. 5. § (3) bekezdés]

A tervezés elvi és módszertani szabályait a 131. Korm. rend. 1. számú melléklete határozta meg. A módszertani szabályok között leírásra kerültek a tervezés alapelvei, a tervező szervek tervezési feladatai, a védelemgazdasági alapterv fejezeteinek tartalma, az alapterv kidolgozásának módszere és tartalmi követelményei, a tervezés folyamata. Emellett bemutatásra kerültek a tervezés segédletei és az útmutató azok kitöltéséhez. A melléklet utolsó fejezetében az igények visszaigazolásának módszertana lett leírva.

5.5. A gazdaságmozgósítási célú adatgyűjtés

A követő tervezés módszerével történő tervezés a gazdaság aktuális állapotának ismeretére épít, ezért számára elengedhetetlen egyfajta gazdaságmozgósítási célú adatgyűjtés, jóllehet a szolgáltatások igénybevételének előkészítése céljából már a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk is lehetővé tette a szükséges összeírás, adatgyűjtés és leltározás már béke idején történő elrendelését és e célból bejelentési kötelezettség megállapítását. A hidegháborús időszakban a tervek megalapozását a KSH által összeállított ágazati bontású termékmérlegek biztosították. A nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséhez először a 20/1995. (VII. 25.) PM rendelet alapján kért adatszolgáltatást a pénzügyminiszter egyes termékek és szolgáltatások tárgyevi forrás- és felhasználás adatairól. 2003-tól a 131. Korm. rend. írta elő a gazdaságmozgósítási célú adatszolgáltatást. A gazdaságfelkészítési tevékenységet felügyelő tárca vezetője, nem minden évben, csak ahogy a minisztérium védelmi költségvetése ezt megengedte, általában 2-3 évenként kiírta a gazdaságmozgósítási célú adatgyűjtést. Ilyenkor a tárca levélben megkereste a megfigyelt termékek és szolgáltatások potenciális, illetve ismert szállítóit, és az első években papíron, később elektronikus úton kérte az adatszolgáltatókat a kérdéses termékek és szolgáltatások forrás- és felhasználás adatainak megküldésére. A kötelező adatszolgáltatást az 1993. évi CX. törvény 16. § (2) bekezdés¹⁹⁷ és 19. § (4) bekezdés¹⁹⁸, később a 2004. évi CV. törvény 53. § (3) bekezdése¹⁹⁹, 56. § (2) bekezdése²⁰⁰, 59. § (4) bekezdése tette elrendelhetővé, a 2011. évi honvédelmi törvény azonban már nem tartalmazza ezeket a felhatalmazásokat. Ez is indokolná a gazdaságfelkészítés törvényi szabályozását.

¹⁹⁷ „(2) A védelmi bizottság az (1) bekezdésben megállapított feladatainak tervezése és végrehajtása céljából a polgármestertől, a honvédelemben részt vevő szervtől, illetve az adattal rendelkező hatóságtól, vagy az adatgyűjtésre feljogosított szervtől a törvényben meghatározott személyes, valamint egyéb adatot kérhet. Az adat más célra nem használható fel. Az adattal rendelkező szerv az adatszolgáltatást köteles teljesíteni.” [1993. évi CX. törvény 16. § (2) bekezdés]

¹⁹⁸ „(4) A polgármester az (1) bekezdésben meghatározottak teljesítése érdekében az állampolgártól, illetve az adattal rendelkező szervtől vagy hatóságtól a törvényben meghatározott személyes, valamint egyéb adatot kérhet, melynek szolgáltatása nem tagadható meg. Az így szerzett adat csak a honvédelmi felkészítés és az országmozgósítás feladatainak tervezése és végrehajtása érdekében használható fel.” [1993. évi CX. törvény 19. § (4) bekezdés]

¹⁹⁹ „(3) A miniszter a (2) bekezdésben, illetőleg a honvédelmi feladatát és hatáskörét szabályozó kormányrendeletben meghatározottak tervezése és végrehajtása céljából a megyei (fővárosi) védelmi bizottságtól, a honvédelemben közreműködő szervtől, illetve az adattal rendelkező hatóságtól vagy az adatgyűjtésre feljogosított szervtől a törvényben meghatározott személyes, valamint egyéb adatot kérhet. Az adat más célra nem használható fel. Az adattal rendelkező szerv az adatszolgáltatást köteles térítésmentesen teljesíteni.” [2004. évi CV. törvény 53. § (3) bek.]

²⁰⁰ A 2004. évi CV. törvény 56. § (3) bek. és az 59. § (4) bek. megegyezik az 1993. évi CX. törvény 16. § (2) és 19. § (4) bekezdéseivel